ZBIÓR WYRAZÓW LUDOWYCH

DAWNEJ ZIEMI CZERSKIEJ.

PRZEZ

WŁ. MATLAKOWSKIEGO.

Zbioru niniejszego dokonano w dawnej ziemi Czerskiej, nad Pilicą, na przestrzeni między Czerskiem, Górą Kalwaryją, Warką, Goszczynem. Dotyczą one dwu sfer przeważnie: rolnictwa i młynarstwa; brak wód, warsztatów tkackich i innych rękodzieł, niepozwolił na zebranie wyrazów odnoszących się do innych gałęzi. Zbieracz niniejszego zbiorku sam się w tej okolicy zrodził i wychował; z tego powodu wyrazy dobrze podsłuchane i wielokrotnie sprawdzone zostały.

B.

Butrym, epitet na oznaczenie indywiduum tłustego.

Bolecha, epitet na oznaczenie mężczyzny tłustego, tęgiego, grubasa, b. znany.

Bolączka, kamyki wpółprzeświecające, okrągłe, kwarcytowe; lud mniema, że wzięcie do ręki takiego kamienia, wywołuje bolesne wrzody.

Borciuch, epitet, oznaczający indywiduum zabrudzone.

Broda, u siekiery oznacza część ostrza, a mianowicie sam koniec dolny; „obłamać brodę“.

Broniak, koń folwarczny, używany do włóczki.

Bebechy, trzewia, wnętrzności, flaki.

Bręzicha, sukienka gruba, wełniana, domowej roboty w białe z czarnogranatowemi, lub buremi pręgami naprzemiany.

Breja, *brajdyga*, kałuża wody na drodze.

Biegun, wierzchni, grubszy kamień młyński, obracający się wirowo na nieruchomo osadzonym spodku.

Brok, stalowa panewka, w której się kręci wrzeciono (wiatrak).
Bortnica, wązka, lekka drewniana listwa u szmigi wiatrakowej.
Bielica, gatunek gruntu ubogi, piaszczysty, pośledni.
Biodro, w naładowanej furze siana lub zboża biodrem zowie się bok fury wystający poza drabinę.

C.

Ciarach, człowiek mizerny, pośledni, marny.
Ciarachowaty, posiadający cechy indywiduum mizernego.
Cepuch, gatunek gruntu, w którym mało jest piasku, dużo wody hygroskopijnej i materyj organicznych.
Cebularz, przezwisko pogardliwe, oznaczające człowieka sprzedającego cebulę, a następnie kupczącego.
Chałatajstwo, zielsko w zbożu lub w ogrodzie, głuszące pożyteczne rośliny.
Chłęd, chłędak, łodyga lub giętki badyl.
Chwalus, lubiący się przechwalać.
Czwórka, rzemienie surowcowe, służące do wiązania cepów a mianowicie bijaka z dzierżakiem.
Chłopak, walec z wcięciem podobnem do szyi, na który nawija się lina na kołowrocie.
Chmulić, jeść zatykając sobie usta, pakować w gębę.
Chrzęp, wyraz onomatopojetyczny, oznaczający dźwięk, jaki powstaje przy żęciu sierpem.
Chrzępać-nąć, żąć powoli.
Ciach, wyraz onomatopojetyczny, oznaczający szelest przy uderzaniu, biciu.
Ciachać-nąć, uderzać, bić.
Chrop, wyraz onomatopojetyczny, oznaczający szmer, powstający przy uderzeniu.
Chropnąć, uderzyć z łoskotem, kropnąć.
Chlap, wyraz naśladowczy, oznaczający uderzanie po wodzie, po błocie.
Chlapać, chlapnąć, uderzać po czemś płynnem, klapać.
Człap, wyraz naśladowczy, na oznaczenie ciężkiego, powolnego chodu.
Człapać, powoli się wlec, iść.

D.

Dzikus, dziecko, podrostek nieoswojony z ludźmi, dziki.
Dusiec, belka w stawidle pierwsza, naciskająca na koło młyńskie.
Dziab-dziabać, rąbać powoli i słabo.
Dzbuk, jajo ptasze nie zalężone.
Dziamdzia, indywiduum rozlazłe, powolne, ciamcia.
Dzbęk, wyraz naśladowczy, oznaczający uderzenie.
Dzbękać-nąć, uderzyć kogoś silnie, że aż się odezwie w nim coś.

F.

Fasulec, gruby kij walcowaty do ubijania mąki w workach.
Felc, rowek wycięty na kancie belki lub deski.

G.

Gardy, wybredny w jedzeniu „garde bydlę“.
Golachy, obnażone nogi.
Gnojowica, massa płynna, zbierająca się w gnoju na gnojowisku.
Grzebień, żelazne karby wpuszczone w grądziel sochy lub pługa, na które zakłada się kółko z łańcuchem od wózka.
Grodźba, czynność grodzenia płotów, podobne do kośba, siejba.
Gardło, u pytla sam wylot.
Ględzić, pleść, klecić niedołężnie o czemś.
Gołkiem, przysłówek, że coś znajduje się nie przykryte; „pieniądze leżą gołkiem a nie w woreczku“.

H.

Harmidrować, robić hałas, harmider; lud nie wymawia h, więc mówi armidrować.

J.

Jarzmo, żelazne sztaby, otaczające wał wiatrowy tam, gdzie przezeń przechodzą szmigi.
Jagielnik, mały przyrząd, rodzaj żaren do robienia krup jaglanych z prosa.

K.

Knaga, kawałek drewna przybity do szmigi, za który zatyka się małe płachetki.
Kaluga, kałuża.
Krążołek, wałeczek osadzony na kiju prząśnicy, na który zasadza się przędziwo.
Kiszka, w chomącie skórzana torba, którą nabija się włosiem.
Kapa, kawałek skóry, służący w cepach do wiązania dzierżaka z bijakiem.
Koza, wysoki mocny chojak z blokiem na wierzchu, ze szczeblami do włażenia na szczyt; używa się przy budowie wiatraka.
Kluby, wicie używane przy zczepianiu drzewa w tratwy.
Krzyżak, rzemień w lejcach, idący od jednego konia do drugiego na krzyż.
Kuna, obręcz w której obraca się czop wierzei na stodole.
Kijówka, rodzaj sieci do łowienia ryb, osadzonej na dwóch równoległych drążkach.

Kwaterka, płachta na wiatraku druga licząc od wału.
Kark, wązka część wału wiatracznego, na której się ten ostatni opiera i obraca.
Kozłowka, szereg krokiewek, połączonych żerdziami do trzymania panewki na kalanicy w stodole, chacie.
Kartoflanka, wódka, siwucha, otrzymana z kartofli.
Kiecak, rodzaj bąka (Andrea) ptak błotny.

L.

Lnisko, miejsce pozostałe po wyrwaniu lnu.
Laski, drewniane grabowe walce w cewiach, służące do przenoszenia ruchu z koła młyńskiego na kamienie.
Lać, bić, okładać kijem.
Lanie, bicie.
Lesica, (czyby nie pokrewne ruskiemu lestnica, schody?) jestto bal z rowkiem, w który opiera się podpora i pobijając ją, prostuje się nachyloną ścianę, przyczem jeden koniec podpory stale utkwiony w ścianie, drugi dolny ślizga się po lesicy leżącej.

Ł.

Ławka, w kołowrocie, deska, na której obraca się walec, chłopakiem zwany.
Łeb, część wału wiatracznego, przez którą przechodzą szmigi.
Łopa, koniec, obity blachą u stępy do tłuczenia prosa.

M.

Mydłek, przezwisko oznaczające człowieka wykrętnego, przebiegłego.
Miecz, 1) w rolnictwie oznacza szerokie szczeble w drabinie, 2) na wiatraku, oznacza dębowe deseczki, szerokości dłoni, prostopadle utwierdzone w szmigach.
Mącznica lub *Mocnica* w słowniku błędnie; jestto belka na sztybrze, unosząca cały wiatrak.
Miękiny, zewnętrzne twarde okrywy ziarn prosa, otrzymane po utłuczeniu go na krupy jaglane (w słowniku błędnie objaśnione).
Mulik, rodzaj gruntu niezgorszego.
Mólik, człowiek cichy, skryty, pracowity „Oj to mólik“.
Moskrzyć, prosić usilnie.
Margotać, mruczyć sobie pod nosem, cicho mówić.
Mrumru, wyraz naśladowczy, „tylko cicho, ani mrumru“.
Mańdrować, majdrować, poruszać, przewracać, np. „nie mańdruj zegarka, bo go zepsujesz“.
Mazur, kamień młyński szydłowiecki, w przeciwstawieniu do szląskiego zwanego „Szlązak“.
Mursz, oznacza gatunek gruntu dobrego, powstałego z przegniłych liści i próchnicy.

Mokrzyć, wyraz używany, na oznaczenie oddawać mokrz, urinare; powszechnie używany moczyć jest wyrazem wadliwym, bo moczyć znany franc. tromper.
Mokrz, wadliwe mocz, urina.
Możdżeń, ćwieki drewniane, któremi spajają się dzwona u koła.
Morzysko, błędnie w słowniku; oznacza odęcie z bólem (Tympanites).

N.

Nogi, u pługa i sochy do trzymania rękojeści.
Naczółek, oznacza część koła młyńskiego, w której umocowane są „palce".
Nadawacz, przyrząd wiatraczny do miarkowania ilości ziarna, sypiącego się z kosza w kamienie; jestto drewniana sprężyna z bloczkiem.
Napiór, cieniutkie deseczki sosnowe lub jodłowe bardzo lekkie, z których robią się płachty wiatraczne.
Napierzyć, ułożyć płachty we szmigi, by wiatr w nie dął.
Nabębnić się, najeść się (o koniu, wole), do syta.
Nachlapać, nalać wody, chełbając np. wiadrem.
Nawrzeczy, wrzekomo.
Niezgorszy, niezły, „niezgorsza ziemia".
Niedojda, niedołęga, ślamazarny. „Oj ty niedojdo!"

O.

Odmiedzka, pierwsza skiba od miedzy.
Obitka, obicie wiatrakowe na deskach.
Oko, u luśni, które kładzie się na koniec osi.
Odwalna, płachta pierwsza od wału w wiatraku.
Otrębnica, skrzynia, w którą odchodzą otręby pszenne z rafki na wiatraku.
Ochlapać, powalać wodą, błotem bryzgającem.
Owsianka, słoma owsianka po wymłóceniu.
Okrajki, zęby mleczne u źrebięcia. „Jeszcze mu okrajki niezeszły".
Ospaluch, indywiduum ospałe, piecuch.
Opiekatka, gruszka nadpieczona, jeszcze miękka, nieususzona.
Odbit, bąbel na nodze np. od ciasnego obuwia.
Obciąć, 1) wywołać zmianę skóry na twarzy „wiatr obciął mi twarz, wargi, które czerwienieją. łuszczą się. 2) Zmordować się (o koniach).
Ochłap, najpośledniejszy gatunek mięsa; resztki jadła po kimś.
Okładziny, bale, w które wpuszczony jest nieruchomo spodek (kamień młyński).
Obrzynek, przezwisko pogardliwe na żyda.
Obradlać, radłem obsypywać kartofle, buraki na wiosnę.
Obredlanka, czynność obradlania.
Okryjbieda, suknia mizerna.

P.

Przydrożek, miejsce wązkie między drogą a rolą, trawą porosłe, „popaś woły na przydrożku“.

Płachta, zasłona z cienkich deseczek a lekkich, napiorem zwanych, zrobiona; wstawia się w szmigi, przymocowywa szponkami, w nie to wiatr dmie.

Pochłonisty, żarłoczny, szybko jedzący.

Pożarty, wszystko z równą skwapliwością jedzący (o bydle).

Przewalisty, wiele pożerający, a bez widocznego tycia (o bydle).

Pańpuch, w słowniku *pampuch*, *pan puch* — jestto mazurskie wymawianie wyrazu, który właściwie pisać się powinien pępuch — zgrubiały od pęp (umbillicus), to też i moczenie w słowniku jest błędne, bo pępuch, pańpuch oznacza bąbel, pęcherz napełniony czemś płynnem. Mazurzy często wymawiają ę jak an, np. bandzie właściwie jak we francuskiem słowie prendre.

Przeplota, wicie lub prątki, któremi wiąże się kołki w płocie; na nich opierają się oblaki lub żerdzie.

Parówka, młoda delikatna trawa, rosnąca w jesieni na podoranem ściernisku, ulubiona przez bydło; jestto trawa od ziarna weszłego, a wykruszonego przy sprzęcie, żniwie.

Pytlówka, pourboir dawany chłopcu od korca spytlowanej mąki.

Poprzeczniak, zagon w poprzek idący do innych zagonów.

Piersi, gruba część belki spoczywająca na ścianie.

Płocha, przyrząd używany w tkactwie por. Linde Słown.

Płocharz, wyrabiający płochy.

Parzk, miejsce zaduszne i gorące „Ach jakiż tu parzk“.

Podyma, oznacza kawałek drzewa znajdujący się pod rozworą, a podtrzymający dyszel ku górze; po złamaniu podymy dyszel opada; właściwie być powinno „podejma.“

Podkład, w szewstwie, druga podeszew, podzylówka.

Pas, rzemień w uprzęży końskiej, idący przez grzbiet na poprzek.

Podpinka, rzemień idący pod brzuchem w poprzek w uprzęży.

Podogonica, rzemień idący od pasa do ogona w uprzęży końskiej.

Półdrabki, małe drabiny używane do wożenia słomy.

Półtorak, wóz szeroki silny.

Próg, część pługa.

Poszywka, pokrycie słomiane dachu.

Poddanek, słoma wyścielająca sąsiek.

Płoń, w słowniku błędnie; wyraz ten oznacza wartkie i głębokie części rzeki niezamarzające.

Pływak, popław w wędki; u sieci.

Prosisko, prosisko jest to miejsce, gdzie było proso zasiane (zebrane).

Perlik, w słowniku objaśnienie niewystarczające; oznacza rodzaj młota ciężkiego, z powierzchnią pociętą w zęby. Do obrabiania kamieni młyńskich używany.

Podrazka, żelazne kliniki, podbijane pod kamień młyński, celem ustawienia go zupełnie poziomo.

Płozy, dwa kawałki drewniane, na których przesuwa się kołowrot.

Przodki, płachciki wiatraczne małe.

Pośladki, płachty wiatraczne duże.

Pojazdy, dwie belki, na których ślizga się wiatrak w czasie obracania go.

Podelga, sprężyna do unoszenia z lekka bieguna t. j. kamienia młyńskiego, ruchomego.

Pacha, 1) w rolnictwie, w słowniku błędnie podano, wyraz ten bowiem oznacza nie cały sąsiek a część tylko, np. „Jedną pachą w sąsieku mam owies, drugą siano“, 2) na wiatraku oznacza 4 bale grube, tworzące kwadrat wpisany w koło młyńskie, a wsparte na „ramionach“.

Pitrasić, w tyglu dusić.

Paciać-ćkać, nurzać w czemś rzadkiem, np. w błocie, ciaście.

Popaćiać-ćkać, unurzać w czemś rzadkiem.

Pochrzępać, powoli, z biedą zżąć zboże sierpem.

Pocudować, do góry nogami poprzeinaczać.

Pogurbolić się, zmachrać się, stać się niegładkiem, „sukno pogurboliło się“.

Przyczynić, ugniatać ciasto; z wieczora się ciasto „zaczynia“ z rana „przyczynia“ i robi bochenki.

Potytłać, nurzać w czemś rzadkiem, np. w błocie.

Połachać, podrzeć odzienie.

Pochlapać, poplamić błotem, gliną rozrobioną.

Pyskować, wymyślać.

Poświechtać, poplamić odzienie tłustością.

Pszeniczanka, słoma pszenna po wymłóceniu zboża.

Prosianka, słoma prosiana po wymłóceniu zboża.

Parsak, młode a wysmukłe chojaki, dobre już na żerdzie, na krokwie.

Podczas, zielenina z liści kapuścianych zewnętrznych z lebiody.

Przyrędzinek, gatunek gruntu słabszy od rędziny.

Popielatka, gatunek gleby to samo co popielica.

Ponożyć, wyostrzyć żelaza płużne.

Plon, prócz innych znaczy jeszcze kępkę zboża, zawierającą kilkanaście ździebeł, którą kończąc żniwa, żniwiarze nie zżętemi na polu zostawiają. Z tem wiąże się zwyczaj, że dziewczyna-żniwiarka ubiera plon kwiatami, mikołajkiem, bylicą, wiąże je w pęczek, i takowy stojąc na roli zowie się plon. Po ubraniu plonu, parobczak chwyta dziewkę, przewraca ją, bierze za nogi i obwłóczy dokoła plonu, jak pługiem, co zowie się „oborać“.

Plociuch, plotkarz, papla.

Przykucnąć, przysiąść na nogach.

Paśnik, zagajnik, łąka do paszenia bydła.

Podorywka, w słowniku błędnie; podorywka nie oznacza ziemi podoranej, a czynność podorywania, podobnie jak: orka, włóczka, obradlanka.

R.

Rzadki, drzewo miękkie, niezbite.
Rzepaczanka, słoma po wymłóceniu ziarna.
Rechotać, o żabach na wiosnę; „zielone żabki na drzewie rechoczą“.
Rafka, rzeszoto duże druciane do oczyszczenia zboża.
Rafkować, przez rafkę przepuszczać.
Razy, na kamieniu młyńskim rowki zrobione oskardem.
Razować, z gruba obrobić ziarno żytnie na mąkę razową, t. j. wraz z otrębami.
Razówka, czynność razowania, t. j. mlenia naraz.
Rak, na wiatraku drewniana miara do regulowania odstępów między palcami młyńskiego koła.
Rozwydrzyć się, rozbisurmanić się, rozpuścić w swawoli.
Robal, duży robak.
Ranice, u wiatraka oznacza 4 promiona drewniane, podtrzymujące na walc koło.
Rędzinka, gatunek gleby zimnej, gliniastej i tęgiej.

S.

Sałka, główka kapusty, bez liści i głąba wycięta.
Sanki, dolna szczęka u żrebiąt.
Szur, niedostatecznie objaśniony wyraz. Szur oznacza muł i piasek naniesiony przez wodę bieżącą i wodą zakryty, a ztąd niebezpieczny. „Konie po kolana wpadły w szur.“
Sygnarek, mały dzwonek na kościele.
Sztyber, główna belka, gruba i mocna, ustawiona pionowo, utrzymująca cały wiatrak; na niej spoczywa mocnica.
Skowyt, skowyczenie.
Sagatyska, kiecka u ludu z materyi domowej roboty.
Szponka, w słowniku *szpąga*; znaczy zatyczka drewniana by płachta nie wyleciała ze szmigi wiatracznej.
Stram, błędnie w słowniku; oznacza poprzeczne belki w saniach, siedzące na słupicach, wpuszczonych w płozy.
Słupica, słupki wpuszczone w płozy u sań, a noszące stramy.
Sundy, wyraz, który napisałem tak jak lud wymawia, nie wiedząc, jak go właściwie pisać; oznacza drążek do noszenia wody, z wgłębieniem na plecy; ruskie koromysło.
Stolec, błędnie objaśniony w słowniku; oznacza na wiatraku nietylko słup (sztyber), a cały kozioł, podstawę, na której kręci się wiatrak.
Stawidło, osobna ciężka obręcz drewniana z odpowiednim przyrządem do wstrzymywania wiatraka.

Spodek, nieruchomy kamień młyński, po nim obraca się biegun.
Szrutarka, skrzynia gdzie spada kasza pszenna zrobiona na „szruty“.
Skibić, pług nałożyć żelazo na bosą deskę u pługa.
Styrlać, styrać, zniszczyć.
Schrzępać, pożąć powoli z kłopotem.
Scudować, poprzewracać, nieporządek zrobić.
Stytłać, unurzać w błocie, w cieście.
Schlapać, polać wodą.
Swiechtać, zatłuścić.
Sprać, zbić.
Skrob, choroba u świń, sprawiająca, że się ustawicznie cochają, drapią.
Stożyć, układać w stóg.
Skołowrzak, właściwie domyślam się, że powinno być *Skorozrzak*, gatunek orzecha laskowego, wcześnie dojrzewającego.
Szaraczek, gatunek gleby, } wyrazy znalezione w artykule rolniczym
Szaroziem, „ „ } w kalendarzu Jaworskiego (Warszawa).
Szczérny, lud wymawia scérny; wyraz niejasny; trudno rozstrzygnąć, czy to poprostu przemiana wyrazu szczery; czy też ma jaki związek z wyrazem szczérek u ludu scérek, najgorszy gatunek gruntu. (Szczerkny?)
Szczérek, *scérek*, piaszczysta gleba; „prawdziwy szczérek mazowiecki“.
Szczyl, epitet nadawany chłopcom robiącym pod siebie, ztąd metaforycznie i na innych przeniesiony.
Sójka, pierogi z kapustą lub burakami.
Słęb, sieć o dużych okach, w których więzną ryby, (wyraz znaleziouy na Kujawach).
Skurczypałka, nędzarz, chudeusz, biedota.
Spław, kawałki pola, gdzie woda wiosenna znosi tłuste części i osadza.
Słonecznica, zjawisko atmosferyczne, słupy naokoło słońca; „Słonecznice biją, będzie deszcz“.

T.

Tęcz, na wiatraku znaczy część koła, nabita gwoździami.
Terlać się, walać się skutkiem zaniedbania.
Trzuszcz, rodzaj bylicy rosnącej na miedzach.

U.

Ucho, u chomąta, przez które lejce przechodzą.
Uskibić, założyć żelaza orne na pług bosy.
Ustalić, żelaza płużne nadać stalą.
Upitrasić, mizernie udusić w tygielku.
Uświnić, poplamić zupełnie.
Utyrlać, unurzać w czemś płynnem, w maśle np. kartofle.
Utytłać, unurzać w czemś rzadkiem np. w błocie.
Ujawić, uderzyć („ujawić psa kamieniem“).

Ukucnąć, przysiąść w kucki.
Ugwazdzić-zdać, niezdarnie co zrobić, skleić.

W.

Wyskrobek, bochenek upieczony z wyskrobanego ciasta z dzieży.
Wąs, 1) w wierzei, u bramy, wąsami zowią się poprzeczne kawałki równoległe do poręczy, a zahaczające się o deski nawzajem. 2) wąsami zowią się części paprzycy zakute w kamień.
Wypora, podpora nachylona do ziemi, podpierająca ścianę.
Wąsąg, rodzaj wasągu zwyczajnego, lecz ze sieci do łowienia ryb.
Wiązanie, wicie spajające szczeble w bronie.
Wykrętak, snopek używany do poszywania dachów.
Walnica, belka, na której spoczywa i obraca się wał wiatraczny.
Wycieracz, mały przyrząd do wycierania młyńskiego kamienia.
Wrzeciono, walec mały żelazny obracany przez kamień młyński.
Wypierzyć, wyjąć płachty ze szmigi.
Wymoskrzyć, wyprosić usilnie, wymolestować.
Wybebeszyć, wypatroszyć, wyjąć trzewia, bebechy.
Wymyślać, łajać, złorzeczyć.
Wtrynić, wsadzić gdzieś, wściubić.
W kucki, lub *w kuczki*, adverbium siedzący.
Wylec-gnąć, wyjść hurmem, np. ludność ze wsi wyległa.
Wychapać, wyrwać, schwycić.
Wołoduch, epitet obżartuch.
Wykiścić, o owsie i prosie; w znaczeniu wykłosić o życie.
Wdérdy, *w dyrdy*, czwałem, szybko.

Z.

Zapolnica, błędnie w słowniku; jestto 1) przegroda na zboże, sąsiek; 2) płot oddzielający sąsiek od klepiska.
Ząb, u brony.
Zacies, kawałek drewna przeznaczonego na coś z gruba dopiero obrobiony; zacies na toporzysko.
Zdziadzieć, zestarzeć się.
Zapaćkać, zamazać.
Zabródzić, biednym uczynić.
Zaborciuchać, ubrudzić.
Zaświechtać, tłuszczem powalać.
Załoga, pewna ilość rzepaku (ziarna) z której wybija się olej.
Złożyć się, o zbożu położyć się skutkiem wybujania.
Zachlapać, zalać chlapiąc wodą.
Zgoniny, błędnie w słowniku; znaczy kawałki słomy, ości, kłosów, pozostające przy wianiu na ziarnie, a nie odlatujące razem z plewami dalej.
Zaswędrzyć, swędry tj. plamy porobić.

Zipać, błędnie w słowniku; słowo to nie znaczy ziewać, a owszem zaledwie, ledwie dyszeć.
Zażywać, nietylko rozpoczynać żniwa, lecz wyprzedzać żniwiarza przed sobą żnącego.
Zuber, w wyrażeniu przysłówkowem „na zuber“ mleć żyto.
Zubrować, błędnie w słowniku; nie znaczy pytlować, a pierwszy raz z gruba mleć.
Źdźbił, od źdźbło, kawał ostrej łodygi lub badyla uciętego i skrytego w trawie ostrzem do góry.
Zubrówka, czynność zubrowania.
Żelaza, ostrze u pługa.
Żytnianka, słoma żytnia po omłóceniu.
Żytniówka, wódka pędzona z żyta.
Życzka, tasiemka czerwona, kraśna, zawiązywana na szyi u kobiet i u baranków.

Wołania na domowe zwierzęta.

Wabiąco	Rzeczowniki powstałe ztąd	Odganiająco
Gołębie, dyś-dyś	dyśka, dysiuchna	à-dyś, à-dyś.
Kury, cip-cip-cip	cipka, cipulka	à-ssio, à-ssio.
dziu-dziu-dziu	cipuchna	
Gęsi, pilu-pilu	pilusia, -chna	à-hula, à-hula.
Psy, psi-psi (na młode)	psina, -nka	à-cucu, à-cucu.
natutu- natuna		à-pójdziesz.
Koty, kyci-kyci-kycici		à-psik, à-kota.
Owce, baż-baż-baż-baziu	baśka, baziuchna	à-baż
Kozy, koziu-koziu		à-koziu
Świnie, maciu-maciucie		(na młode) à-ksyk, à-ksyk
mali-mali-mali		(na stare) à-ciu.
Kaczki, taś-taś-taś	taśka, -siuchna	à-taś.
Bydło, jałoś-jałoś (na jałoszki) } byciu-byciu (na byczki)		à-cielę.
Konie, ce-ce-cieś-cieś	ceśka	à-ce.

kierując wołmi w prawo — kse
„ „ w lewo — eć (od-se ed-se = eć)
hamując je — byś, byś
popędzając — he-he
kierując końmi w prawo — ksobie
„ „ w lewo — odsiebie, odsię; ahet, ahojt
powstrzymując konie — tprrruu
poganiając — wio, hetta.

Słowa naśladownicze.

Bęc(nąć), brzdęk(nąć), buj(ać), buch(nąć), cap(nąć), ciach(ać), cyk(ać), chrop(nąć), chlap(ać), chap(ać), chrzęp(ać), chlast(ać), chrap (nąć), drap(ać), dzbęk(nąć), dziurg(iem), fik(nąć), hop(nąć), kiw(ać), łup(nąć), łap(ać), myk(nąć), mach(ać), prztyk(ać), śkik(ać), skrzyp(nąć), stuk(nąć), traf(ić), trztyk(ać, wyrzucać szybko coś rzadkiego np. ślinę).

Osobne odbicie z Tomu IV. Sprawozdań Komisyi językowej Akademii Umiejętności.

Kraków, 1891. — Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem A. M. Kosterkiewicza.